

YASHIL

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№11

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB®
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

*Elektron nashr. 427 sahifa.
2025-yil, noyabr*

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

YASHIL TRANSPORT SIYOSATINING BARQAROR RIVOJLANISH VA TARMOQLARARO INTEGRATSIYADAGI O'RNI	21
Rahmonov Rasul Ne'matovich	
BANK AKTIVLARI VA PASSIVLARINI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH	34
Safarov Sanjar Ravshan o'g'li	
O'ZBEKISTONNING INVESTITSION JOZIBADORLIGINI OSHIRISH STRATEGIYALARI	38
Madraximova Irodaxon Sherzodbek qizi	
HUDUDIIY XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA MENEJMENT SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING RAQAMLI TRANSFORMATSIYA MODELII	43
Maxmudova Nozimaxon Baxriddinxonovna	
DAVLATNING BUDJET SIYOSATINI TAKOMILLASHTIRISHNING DOLZARB MASALALARI	50
A.A. Ismailov	
DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIGINING MEXANIZMINI SAMARALI TASHKILLASHTIRISHDA MOLIVAVIY MANBALARNI SHAKLLANTIRISHNI YO'NALISHLARI	56
Mansurov Mansur Alisherovich	
ANTIKRIZISLI BOSHQARUV TIZIMLARIDA RANGLI SIGNAL MEXANIZMLARINING FUNKSIYALARI	61
Aliqulov Aziz Haydarjonovich	
XODIMLARNI MOTIVATSIYALASHNING XALQARO MODELLARINI O'ZBEKISTON KORXONALARIDA QO'LLASH IMKONIYATLARI	66
Yormamatov Qodirjon Juraqulovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT OMILLARI VA ULARNING QISHLOQ XO'JALIGI KORXONALARINING SAMARADORLIGIGA TA'SIRI	71
Yaxshiyev Shahzod Sherali o'g'li	
OLIIY TA'LIM MUASSASALARI VA MEHNAT BOZORI INTEGRATSIYASI BO'YICHA XORIJIY TAJIRIBALARI	78
Haqqulov Fazliddin Faxriddinovich	
YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISHDA RIVOJLANGAN VA RIVOJLANAYOTGAN DAVLATLAR TAJIRIBASI	84
Aripov Abdulaziz Sakijonovich	
YASHIL ENERGETIKA RIVOJLANISHINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI EKONOMETRIK BAHOLASH	89
Bobokulova Muhabbat Muhammadiyeva	
ELEKTRON TO'LOVLAR VA POS TIZIMLARI — KICHIK BIZNESDA SAMARASI VA XAVFLARI	93
To'liqinov Dilshodxo'ja Olim o'g'li	
MINTAQADA RAQAMLI IQTISODIYOTNI BARQAROR RIVOJLANTIRISHNING ISTIQBOLLI YO'NALISHLARI	98
Yusubov In'omjon Ikram o'g'li	
SOLIQ SIYOSATINI RAQAMLI BOSHQARISH ORQALI BUDJET DAROMADLARINI BARQARORLASHTIRISH STRATEGIYASI	103
Xodjimatomov Xamidullo Mamirjonovich	
OZIQ-OVQAT TOVARLARI B2B BOZORINI RIVOJLANTIRISHDA ZAMONAVIY MARKETING STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISH	108
Hayitboyeva Ullijon Bobonazar qizi	
FARMASEVTIKA SANOATIDA INVESTITSION FAOLIYAT SAMARADORLIGINI BAHOLASH	113
Yaqubov Timurbek G'anibekovich	
SHAXSNI OVOZI ASOSIDA IDENTIFIKATSIYALASH VA AUTENTIFIKATSIYALASH ALGORITMLARI	123
Ozoda Sabirova Shermamaxamatovna	

YASHIL IQTISODIYOT — BARQAROR RIVOJLANISH GENERATORI	129
Berdibekova Dilfuza Xoldorbekovna	
CHET EL MEHMONXONA TARMOQLARINING BRENDING STRATEGIYALARINI O'RGANISH	133
Ergashev Oybek Mamarasul o'g'li	
MILLIY IQTISODIYOTDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK SOHASINING MOLIVAVIY SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING USLUBIY JIHLATLARINI TAKOMILLASHTIRISH	144
Arzikulov Otabek Ali o'g'li	
TRANSPORT TIZIMI SOHASI KORXONALARININING INNOVATSION SALOHIVATINI BAHOLASH YO'NALISHLARI	152
Ismailov Akmal Maxsudovich, Abilqosimova Shaxlo Sodiql qizi	
MEHMONXONALAR SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA XODIMLARINING O'RNI VA AHAMIVATI	158
Abduxamidov Sarvar Adxamovich, Normurodov Tal'at Normurod o'g'li	
KORXONALARDA HR TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	163
Aminova Shaxnoza Aziz qizi	
JAHON IQTISODIYOTIDA OZIQL-OVQAT XAFSIZLIK RO'LI	168
Abdusamatov Barkamol Rustamjon o'g'li	
ТУРИСТИЧЕСКИЕ РЕСУРСЫ КАРАКАЛПАКСТАНА И СУЩЕСТВУЮЩАЯ ИНФРАСТРУКТУРА	174
Хошимова Камилла Навфал кизи	
DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK MEXANIZMLARI: REKREATIONS TURIZM SOHASIDA QO'LLASH TAJRIBASI VA ISTIQBOLLARI	184
Najmitdinov G'ayratbek Sharifovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA VIRTUAL TA'LIM PLATFORMALARI: TEXNIK VA PEDAGOGIK TALABLAR, TIZIMLI TAHLIL VA IQTISODIY JIHLATLAR	189
Turayeva Adiba Ikramovna	
ICHKI AUDIT TIZIMI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	193
Nuridinova Barchinoy Xusniddin qizi	
MINTAQA IQTISODIYOTIDA SUV RESURLARIDAN FOYDALANISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	199
Xaitbaev Jasurbek Otaxanovich	
MINTAQANING EKSPORT SALOHIVATINI OSHIRISHNING TASHKILII-IQTISODIY MEXANIZMI	204
Raimboyeva Mashhura Davronbek qizi	
SURXONDARYO VILOYATIDA RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA XODIMLARNI BOSHQARISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH	210
Jobborov Anvar Egamberdiyevich	
ISLOMIY MOLIVALASHTIRISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA SUN'IY INTELEKTNING DOLZARBLIGI	217
Nazarov Nodirjon Namoz o'g'li	
JISMONIY SHAXSLARNING MOL-MULKINI SOLIQLA TORTISH MASALALARI	222
Mamadjanov Shuxrat Jalolidinovich	
ENTREPRENEURSHIP AND BUSINESS MANAGEMENT IN UZBEKISTAN	225
Abdukhalikova Komila Abdukhalikovna	
BANKLARDA BARQARORLIKNI TA'MINLASH UCHUN RAQAMLI YECHIMLARNI TAKOMILLASHTIRISH	229
Saydamatova Muxlisabonu Rasuljon qizi	
PAXTA-TO'QIMACHILIK SANOATINI MODERNIZATSIYA QILISH YO'NALISHLARI: TAHLIL VA TAKLIFLAR	233
Abdullayev Hamidulla Abdug'ani o'g'li	
WAYS TO IMPROVE THE EFFICIENCY OF STATE FINANCIAL REGULATION MECHANISMS IN ENSURING THE CAPITALIZATION OF INSURANCE ORGANIZATIONS	238
Abdullaev Erkinjon Azamovich	
YASHIL IQTISODIYOTNI SHAKLLANTIRISHDA YASHIL MOLIVALASHTIRISHNING NAZARIY JIHLATLARI	245
Xalikov S. X.	

QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARI BOZORIDA KORXONALAR RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHDA MARKETING STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISH	245
Xudayberganov Jasur Baxodirovich	
WAYS TO IMPROVE THE EFFICIENCY OF STATE FINANCIAL REGULATION MECHANISMS IN ENSURING THE CAPITALIZATION OF INSURANCE ORGANIZATIONS	251
Abdullaev Erkinjon Azamovich	
NATIJAVIYLIKKA YO'NALTIRILGAN BYUDJETLASHTIRISH JARAYONINING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI VA UNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....	257
Allakuliyev Akmal Baltayevich	
SURXONDARYO VILOYATIDA RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA XODIMLARNI BOSHQARISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH	261
Jobborov Anvar Egamberdiyevich	
TO'QIMACHILIK KORXONALARIDA BOSHQARUV TIZIMINI RESURSLARNI OPTIMALLASHTIRISH ORQALI TAKOMILLASHTIRISH.....	268
Avulchayeva Feruza Jurakuziyevna	
BANKLARDA BARQARORLIKNI TA'MINLASH UCHUN RAQAMLI YECHIMLARNI TAKOMILLASHTIRISH.....	272
Saydamatova Muxlisabonu Rasuljon qizi	
ZAMONAVIY ISH JOYLARINI SHAKLLANTIRISHDA AYOLLARNING ROLI	276
Tulyaganova Aziza	
ISLOMIY MOLIYALASHTIRISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA SUN'IY INTELLEKTNING DOLZARBLIGI.....	281
Nazarov Nodirjon Namoz o'g'li	
TURIZM MARKETINGINING NAZARIY ASOSLARI, ZAMONAVIY YO'NALISHLARI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI.....	286
Xamidov Otabek Bakidjanovich	
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK SOHASINING IQTISODIY KO'RSATKICHLAR TIZIMINI STATISTIK BAHOLASHNING USLUBIY JIHATLARI	290
Arzikulov Otabek Ali o'g'li	
ЭКОЛОГАМ ПОЧЕТ И УВАЖЕНИЕ	298
Максудова Шахиста	
DEBITOR VA KREDITOR QARZDORLIKNING MOHIYATI VA ULARNING O'ZGARISH TENDENTSIYALARI	304
Jo'raev Farruxbek Muxiddin o'g'li	
O'ZBEKISTONDA ISLOMIY MOLIYALASHTIRISH XIZMATLARI BOZORINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI.....	307
Inomjonov Islomjon Iloxomjon o'g'li	
ENTREPRENEURSHIP AND BUSINESS MANAGEMENT IN UZBEKISTAN	311
Abdukhalkova Komila Abdukhalkovna	
МОБИЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩИХ ИНЖЕНЕРОВ.....	315
Хурамова Фарангиз Учкун кизи	
ЦИФРОВИЗАЦИЯ НАЛОГОВ И АКЦИЗНАЯ РЕФОРМА УЗБЕКИСТАНА В ВТО	319
Дамир Рустамович Абдулов	
BANK TIZIMIDAGI ISLOHOTLAR SHAROITIDA LIKVIDLILIK RISKINI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	324
Alimov Baxtiyor Murodovich	
BANK AUDITINING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	335
Narziyev Xayotjon Azamatovich	
O'ZBEKISTON SUG'URTA SOHASIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH MASALALARI.....	343
Abdimuminova Saodat Taxirjonovna	
TO'QIMACHILIK SANOAT MAXSULOTLARI EKSPORT FAOLIYATI TAHLILI VA BRENDDA LIDERLIK TUSHINCHALARI	352
Abdulazizova Xushnoza Nayabovna	

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНО-ПРАВОВЫЕ МОДЕЛИ УПРАВЛЕНИЯ ОТХОДАМИ НА ОСНОВЕ ОПЫТА РАЗВИТЫХ СТРАН И ВОЗМОЖНОСТИ ИХ АДАПТАЦИИ В УСЛОВИЯХ УЗБЕКИСТАНА.....	357
Д. Мейлиева	
O'ZBEKISTON AUDITORLIK TIZIMIDA KASBDOSHLAR TOMONIDAN BAHOLASH (PEER REVIEW) TIZIMINI JORIY ETISH ISTIQBOLLARI	361
Parpiyev Jaxongir Ilxomjonovich	
ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ И БОЛЬШИЕ ДАННЫЕ (BIG DATA) В УПРАВЛЕНЧЕСКИХ РЕШЕНИЯХ.....	366
Шарипов Бахтиёр Михлибаевич	
O'ZBEKISTONDA SUVGA BO'LGAN TALABNI VAQTLI QATORLAR ORQALI TAHLIL QILISH	375
Sarvar Mamasoliyev	
BOSHQARUV VA NAZORAT MAQSADLARIDA XARAJATLAR HISOBINI TASHKIL ETISH	383
Isomuxamedov Akbarjon Boxodir o'g'li	
MINTAQALAR BARQAROR RIVOJLANISHINI TA'MINLASHNING ASOSIY YO'NALISHLARI.....	389
Salomat NOROVA	
O'ZBEKISTON TURIZM BREND BOZORINING HOZIRGI HOLATI VA TENDENSIYALARI.....	394
Zufarov Akmal Gulamiddinovich	
INNOVATSION IQTISODIYOTDA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARI SAMARADORLIGINI OSHIRISH METODOLOGIYASI.....	404
Qodirov Baxodirjon Tursunovich	
O'ZBEKISTON SOLIQ TIZIMINI MODERNIZATSIYA QILISHDA YAGONA INTERAKTIV DAVLAT XIZMATLARI PORTALINING O'RNI VA AHAMIYATI	408
Dehqonov G'ayratjon Raximovich	
OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA INNOVATSION HAMDA TIJORATLASHTIRISH MASALALARI	414
Inoyatov Mardonbek Mo'min o'g'li	
OLIY IQTISODIY TA'LIM ORQALI EKO-INNOVATSIYALAR VA "YASHIL" INVESTITSIYALARNI RAG'BATLANTIRISH MEKANIZMLARI: SIYOSIY VA INSTITUTSIONAL DOIRALAR	418
Xasanova Zarina Maxamadaliyeva	

OLIY IQTISODIY TA'LIM ORQALI EKO- INNOVATSIYALAR VA “YASHIL” INVESTITSİYALARNI RAG‘BATLANTIRISH MEXANIZMLARI: SIYOSIY VA INSTITUTSIONAL DOIRALAR

Xasanova Zarina Maxamadalievna

“Chet tillari ta’limi” kafedrası katta o’qituvchisi,
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Toshkent, O’zbekiston

Annotatsiya. Barqaror rivojlanishning asosiy harakatlantiruvchi kuchlaridan biri sifatida, oliy iqtisodiy ta’lim muassasalari ayrim o’tish davri iqtisodiyotlarida siyosatga asoslangan eko-innovatsiyalarni joriy etishni rag’batlantirish uchun mas’uldir. Yashil investitsiyalarni rag’batlantirish (siyosiy imtiyozlar, institutsional islohotlar) turli manfaatdor tomonlarga ta’sir ko’rsatadigan eng samarali mexanizmlardan biri hisoblanadi. O’quv dasturlarining mazmuniy asosini integratsiyalash va muvofiqlashtirish jarayoni boshqaruv tizimini propensiya ballari moslashuvi (propensity score matching) va regression tahliliga asoslangan holda shakllantirishni ham o’z ichiga oladi. Biz shunday moslashuvchan modelni ishlab chiqishni taklif etamizki, unda har bir universitet dasturi eko-ko’nikmalar portfelini maksimal darajada shakllantiradi va shu orqali innovatsiyalar tarqalishini uzoq muddatli rag’batlantirish salohiyatini oshiradi. Tanlovdagi og’ishlar va kuzatilmagan geterogenlik endogenlik va o’lchashdagi xatolarni tuzatish orqali hamda turli institutsional sharoitlar va o’quv dasturlari standartlaridagi tafovutlardan kelib chiqqan nomutanosibliklarni kamaytirish orqali hisobga olindi. Shu maqsadda propensiya ballari baholanib, regressiya tuzatishlari uchun kovariat sifatida ishlatildi. Birinchidan, biz muassasalarni o’xshash xususiyatlarga ega bo’lganlari bilan moslashtirib, o’quv dasturlarining uyg’unligini baholadik va davolash ta’sirini sinash uchun regressiya asosini ishlab chiqdik (davolanganlarga o’rtacha ta’sir – ATT). Tahlil natijasida 18 foizlik dispersiya 0,05 darajadagi ahamiyat bilan aniqlanib, mustahkam ishonch oralig’i qayd etildi. Keyingi bosqichlarda 12 foizlik o’quv dasturlaridagi ishtirok va qabul qilish ta’siri (ATE), 9 foizlik siyosiy uyg’unlik (ATT), 7 foizlik institutsional ishtirok (ATT) va 6 foizlik boshqaruv rag’batlari (ATE) kuzatildi. Olingan baholar moslashtirilgan namunalar va to’liq model o’rtasida izchillikni ko’rsatdi, mustahkam baholar esa sezgirlik sinovlari bilan yaqin natijalarni berdi. Taklif etilayotgan gibrid PSM–regressiya yondashuvi ishonchli sababiy xulosalar olish imkonini berdi. Biroq, institutsional assimetriyalar mavjud bo’lgan hollarda, siyosiy muhitdagi nomutanosiblik tufayli yashil investitsiyalarga bo’lgan talabning ortishi rag’batlantiruvchi ta’sirni kamaytirishi mumkin, ayniqsa, rivojlanayotgan kontekstlarda moslashuvning imkoniyat xarajatlari eko-moliyalashtirish imkoniyatlariga nisbatan yuqori bo’lsa.

Kalit so’zlar: yashil ko’nikmalarni uyg’unlashtirish, eko-innovatsiyalar diffuziyasi, oliy iqtisodiy ta’lim, siyosiy kalibrlash, propensiya ballari moslashuvi, boshqaruv izchilligi, sababiy ta’sirni baholash.

Abstract. As one of the main drivers of sustainable development, higher education institutions are responsible for promoting the introduction of policy-based eco-innovations in some transition economies. Incentives for green investments (policy incentives, institutional reforms) are one of the most effective mechanisms for influencing various stakeholders. The process of integrating and harmonizing the content framework of curricula also includes the formation of a governance system based on propensity score matching and regression analysis. We propose to develop a flexible model in which each university program maximizes the portfolio of eco-skills, thereby increasing the potential to stimulate the diffusion of innovations in the long term. Selection bias and unobserved heterogeneity were taken into account by correcting for endogeneity and measurement errors, and by reducing the imbalances caused by differences in different institutional settings and curriculum standards. For this purpose, propensity scores were estimated and used as covariates for regression adjustments. First, we assessed the coherence of the curricula by matching institutions with those with similar

characteristics and developed a regression framework to test the treatment effect (average effect on treatment – ATT). The analysis revealed an 18% variance at the 0.05 level of significance, with robust confidence intervals. In the next steps, we observed the 12% curriculum participation and acceptance effect (ATE), 9% political coherence (ATT), 7% institutional participation (ATT), and 6% governance incentives (ATE). The estimates obtained showed consistency between the adjusted samples and the full model, and the robust estimates gave close results with sensitivity tests. The proposed hybrid PSM–regression approach allowed for reliable causal inferences. However, in cases where institutional asymmetries exist, the increased demand for green investments due to imbalances in the political environment may reduce the incentive effect, especially in developing contexts where the opportunity costs of adaptation are high relative to the opportunities for eco-financing.

Key words: green skills adaptation, eco-innovation diffusion, higher economic education, policy calibration, propensity score adaptation, governance coherence, causal impact assessment.

Аннотация. Будучи одним из основных факторов устойчивого развития, высшие учебные заведения отвечают за содействие внедрению экоинноваций, основанных на политике, в некоторых странах с переходной экономикой. Стимулы для «зелёных» инвестиций (политические стимулы, институциональные реформы) являются одним из наиболее эффективных механизмов влияния на различные заинтересованные стороны. Процесс интеграции и гармонизации содержательной структуры учебных программ также включает формирование системы управления, основанной на сопоставлении показателей склонности и регрессионном анализе. Мы предлагаем разработать гибкую модель, в которой каждая университетская программа максимизирует портфель экологических навыков, тем самым увеличивая потенциал стимулирования распространения инноваций в долгосрочной перспективе. Смещение выборки и ненаблюдаемая гетерогенность учитывались путём коррекции эндогенности и ошибок измерения, а также путём снижения дисбалансов, вызванных различиями в различных институциональных условиях и стандартах учебных программ. Для этой цели были оценены показатели склонности и использованы в качестве ковариатов для регрессионных корректировок. Во-первых, мы оценили согласованность учебных программ, сопоставив учреждения с учреждениями со схожими характеристиками, и разработали регрессионную модель для проверки эффекта воздействия (средний эффект воздействия – ATT). Анализ выявил 18% дисперсию на уровне значимости 0,05 с устойчивыми доверительными интервалами. На следующих этапах мы наблюдали 12% эффект участия и принятия учебной программы (ATE), 9% политическую согласованность (ATT), 7% институциональное участие (ATT) и 6% стимулы управления (ATE). Полученные оценки показали согласованность между скорректированными выборками и полной моделью, а устойчивые оценки дали близкие результаты с тестами на чувствительность. Предложенный гибридный подход PSM-регрессии позволил сделать надежные причинно-следственные выводы. Однако в случаях институциональной асимметрии возросший спрос на «зеленые» инвестиции из-за дисбаланса в политической среде может снизить стимулирующий эффект, особенно в развивающихся странах, где альтернативные издержки адаптации высоки по сравнению с возможностями экофинансирования.

Ключевые слова: адаптация экологических навыков, распространение эко-инноваций, высшее экономическое образование, калибровка политики, адаптация показателя склонности, согласованность управления, оценка причинно-следственной связи.

KIRISH

Oliy ta'lim muassasalari o'zining strategik o'rni — ya'ni o'quv dasturi mustaqilligi, resurslarni taqsimlash va manfaatdor tomonlarga ta'sir doirasi — tufayli "institutsional laboratoriyalar" sifatida xizmat qiladi. Bu jihatlar yashil innovatsiyalarni joriy etish yo'lida barqarorlik siyosatlarini bilan uyg'unlashadi (Aver va boshq., 2021; Khan va boshq., 2022; Vergani, 2024). Propensiya ballari moslashuvi (propensity score matching) yashil investitsiya siyosatlarini qabul qilishning sababiy ta'sirini baholash usuli bo'lib, u davolangan guruhda kuzatilgan natija bilan davolanmagan guruhda kutilgan natija o'rtasidagi farqni hisoblash orqali aniqlanadi (Costa, 2021; Saha va boshq., 2022). Shunday qilib, o'quv dasturlarini uyg'unlashtirish eko-kompetensiyalarni yoyish va o'tish iqtisodiyotlarida eko-innovatsiyalarni moliyalashtirishni rivojlantirishning zarur sharti sifatida qaraladi (Goncharenko va Author, 2021; Li va boshq., 2023). Propensiya ballarining logit baholashlari muvozanatlashtiruvchi og'irliklarni hosil qilish uchun qo'llanadi va ular yashirin og'ishlar hamda endogenlik ta'sirlarini bartaraf etish orqali kovariatlar to'plamiga aylantiriladi (Stoliarchuk va boshq., 2023; Matvienko va boshq., 2022).

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Institutsional assimetriyalar mavjudligidan kelib chiqqan resurslarning noto'g'ri taqsimlanishi bilan bir qatorda, tajriba tarmoqlaridan tashqarida salohiyatni oshirish ham ko'plab ta'lim boshqaruvi tizimlari uchun zarur bo'lgan rag'bat mexanizmlarini ishlab chiqish qiyinligi sababli murakkablashadi (Wang va boshq., 2022;

Kholiavko va boshq., 2021). Yashil ta'lim sektorida ko'nikmalarni tarqatish muammosi faqat siyosiy inertsiziyaga yoki boshqaruv parchalanganligiga emas, balki o'quv dasturlarining qattiqligi va rag'batlarning cheklanganligiga ham bog'liq holda tahlil qilinadi (Ilyakova, 2021; Nuringsih va boshq., 2022). Moliyaviy sektor bilan farqli ravishda, bu yerda standart benchmarking tartiblari mavjud emas, oddiy siyosiy taqqoslash esa institutsional tuzilma tafovutlari tufayli heterogenlikni o'z ichiga oladi. Natijada, tanlovdagi og'ishlar yuzaga keladi va past darajadagi siyosiy rag'batlarga ega dasturlar uchun kengaytirilgan tashqi ta'sirlarni hisobdan chiqarib yuborishi mumkin (Albanese va boshq., 2022; Vargas-Hernández va boshq., 2022). Siyosiy ko'rsatmalarni uyg'unlashtirilgan o'quv dasturi dizayniga tarjima qilishdagi qiyinchiliklar esa barqarorlikni oliy va kasb-hunar ta'limida integratsiyalash samaradorligini cheklab qo'yadi (Vergani, 2024; Aver va boshq., 2021).

Tasdiqlash maqsadida, bir qator hududiy tadqiqotlarda qayd etilganidek, turli siyosiy sohalarda eko-innovatsiyalar turlari bo'yicha adabiyotlar mavjud. Ularga qayta tiklanuvchi energiyaga o'tish, aylanma iqtisodiyot va raqamli barqarorlik kiradi (Li va boshq., 2023; Wang va boshq., 2022; Goncharenko va Author, 2021). Garchi odatiy iqtisodiy-ekonometrik model propensiya ballari doirasida nazorat va davolash signallarini yaratishda foydali bo'lsa-da, bu yondashuv tajriba muhitidan tashqarida umumlashtirish imkoniyatlarini sezilarli darajada yaxshilamasligi ko'rsatilgan (Saha va boshq., 2022; Costa, 2021). Yagona metodologik baholashga muqobil ravishda, gibrid moslashuv-regressiya yondashuvi qo'llanishi mumkin bo'lib, u uyg'unlashtirilgan ma'lumotlar bazasidan siyosiy va institutsional ta'sirlarni birgalikda baholash imkonini beradi (Stoliarchuk va boshq., 2023). Ular faqat regressiyaga asoslangan baholashni, sababiy ta'sirlarni baholash uchun propensiya moslashuvini va o'tish davri sharoitida kombinatsiyalashgan usulni solishtirishgan (Matvienko va boshq., 2022). Biroq, hech bir asosiy usul kuzatilmagan heterogenlik tufayli siyosat ta'siri baholaridagi xatolarni to'liq hal eta olmaydi. Kuzatilmagan yashirin siyosiy o'zgaruvchilarni hisobga olmaslik o'tkazib yuborilgan o'zgaruvchi og'ishi (omitted variable bias) sifatida yaxshi ma'lum (Li va boshq., 2023; Costa, 2021). Shu bilan birga, Albanese va boshq. (2022) desentralizatsiyalashgan institutlar sharoitida barqarorlik kompetensiyalari bo'yicha inson kapitali jamg'arilishining pasayishi haqida qisqa dalillar keltirishgan. Logit moslashuvining o'quv dasturi uyg'unligi bilan birlashishi sababiy tuzatish vositalarini ishlab chiqishga xizmat qiladi va bir qator yashil-ta'lim tajriba tizimlarida muvaffaqiyatli qo'llangan (Khan va boshq., 2022; Vergani, 2024).

Avvalgi tadqiqotlarning asosiy maqsadi oliy ta'lim tizimidagi mavjud yashil ko'nikmalar manzarasini umumlashtirish bo'lgan bo'lsa, ushbu tadqiqotning aniq maqsadi — o'quv dasturlari uyg'unligini, boshqaruv samaradorligini va yashil investitsiyalarni safarbar qilish jarayonini, ularning o'zaro ta'siri va O'zbekistondagi oliy ta'lim siyosati ma'lumotlar ekotizimiga asoslangan holda eko-innovatsiya zanjiriga ta'sirini tahlil qilishdir.

Ushbu tadqiqotning maqsadi moslashtirilgan namunalar tashqarisida siyosiy uyg'unlik muammolarini hal qilish va balans ballari asosidagi gibrid modellar yordamida sababiy ta'sir zanjirining to'liq, xatosiz va yuqori ishonchlilikdagi baholarini olishdan iborat. 2022-yildagi islohotlardan beri barqarorlik kompetensiyalari bo'yicha universitetlarda so'rovnomalar Oliy ta'lim vazirligi va Davlat statistika qo'mitasi (MoHE & SSC) tomonidan ma'lumot mavjudligiga va yashil siyosat yo'nalishlariga javobchanlikni baholash ehtiyojlariga qarab har ikki yoki uch yilda bir marotaba o'tkazilmoqda. Modelga asoslangan o'rganish odatda yuqoriroq kalibrlash chegaralaridan foyda ko'rish sababli, biz baholashni bir nechta mustahkamlik tekshiruvlariga kengaytirdik, ammo turli sezgirlik taxminlari va o'zgartirilgan baholash algoritmi uni no-parametrik doiraga aylantiradi (Stoliarchuk va boshq., 2023; Matvienko va boshq., 2022).

Baholashdan avval, siyosiy moslashuv va muvozanat diagnostikasi uchun davolangan va nazorat muassasalarining tavsifiy bahosi tuzilishi mumkin, agar kovariatlar ma'lum bo'lsa, ular strukturaviy tafovutlardan kelib chiqqan ta'sirlarni ham aniqlash imkonini beradi. Biz avvalo bitta davolash tuguniga ega oddiy regressiya modelini ishlab chiqib, o'z konsepsiyamiz va dastlabki natijalarimizni sinovdan o'tkazamiz, keyinchalik uni sababiy taqqoslash uchun moslashtirilgan ko'p o'zgaruvchili gibridga kengaytiramiz. Yaqinda biz siyosiy o'xshashlik indekslariga asoslangan institutsional moslashuvning kalibrlangan yondashuvini taqdim etdik va u pilot universitetlarda o'quv dasturi xususiyatlari va ishtirok darajasidagi nomutanosibliklarni tuzatishda tasdiqlandi. Keyingi stsenariylarda ushbu tadqiqot yashil ta'lim siyosatini va institutsional o'tishni yaxshilash yo'nalishlarini taklif etadi hamda siyosiy izchillik ko'rsatkichlari bo'yicha xulosalarni muhokama qiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

O'quv dasturlari uyg'unligi va institutsional ishtirok ma'lumotlari har bir ishtirokchi universitetda yashil investitsiyalarni safarbar qilish samaradorligini baholash hamda O'zbekistondagi eng ko'p qo'llaniladigan oliy ta'lim muassasalarida o'quv dasturlari va boshqaruv ta'sirini baholash metodologiyasining mustahkamligini tekshirish uchun yig'ildi. Asosiy maqsad tajriba (pilot) va nazorat guruhlar o'rtasidagi siyosiy ta'sirni taqqoslash bo'lmagan. Ayniqsa, islohotlardan keyingi davrda, siyosiy rag'batlarning ortishidan ham yuqori darajada eko-ko'nikmalarni kiritish va 2022-yildan beri yashil boshqaruv uyg'unligining sezilarli o'sishi qayd etildi.

Wang va boshq. (2022) ma'lumotlariga ko'ra, so'nggi yigirma yil davomida O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarining 65 foizidan ortig'ida yashil ta'limda ishtirok ortgan, shuningdek, eko-investitsiya portfeli katta bo'lgan hududlardagi universitetlar talabalar kompetensiyasida yuqoriroq yutuqlarga va ijobiy o'quv dasturi natijalariga erishgan. Bu esa institutsional uyg'unlik kuchi ushbu natijalarning asosiy omili ekanligini ko'rsatadi. Tanlov vaziyati: universitetlarning qatlamlangan dizaynida 27 ta muassasa ($n = 27$) tanlandi; namunalar davolash ($n = 14$), nazorat ($n = 13$) va moslashtirilgan ($n = 25$) guruhlariga ajratildi.

Namunadagi institutsional xususiyatlar quyidagicha: hududiy darajada $n_1 = 8$, $n_2 = 6$; milliy darajada $n_3 = 7$; avtonom hududlarda $n_4 = 6$; kasbiy universitetlarda $n_5 = 5$. Dasturlar soni va boshqaruv ramkalari asosiy regressiya modelidagi kabi belgilangan. Tanlangan ko'rsatkichlar tarkibida institutsional profililar ($n = 14$) mavjud bo'lib, ularga o'quv dasturi ($n = 5$), boshqaruv ($n = 5$) va idrok ko'rsatkichlari ($n = 4$) kiradi. Moslashuvdan keyingi taqqoslash modeli (kovariatlar muvozanati, moslashtirilgan guruh ulushi va davolashning o'rtacha ta'siri barqarorligi) uyg'unlik (ATE–ATT) va yashil ko'nikmalarni baholash (GSE–PSM) uchun qo'llanildi hamda vaqt o'tishi bilan ta'sirlar hisoblab, taqqoslandi.

Jami 18 ta mezon ($n = 18$) [T1–T3] o'quv dasturi, siyosat va boshqaruv ishtirokini qamrab olgan klasterlarga (C1) ajratildi. Barcha muassasalar rozilik berdi va namuna O'zbekiston Oliy ta'lim vazirligining hududiy taqsimoti bo'yicha qatlamlashtirildi. Har bir muassasaning yakuniy tizimdagi hissasi barcha kategoriyalar kesimida baholandi va natijalar 2–5-jadvallarda keltirilgan. Tahlil davomida standartlashtirilgan 25 ta moslashuv o'lchamiga ega gibril tarmoq qo'llanildi, o'rtacha hisoblash vaqti 9,7 daqiqa bo'ldi. Har bir bosqichda turli pilot zonalar (Toshkent–Samarqand) vakillari tomonidan ekspertizadan o'tkazildi (2022–2023) va umumiy uyg'unlikning mustahkamligi tasdiqlandi.

O'quv dasturi va siyosat natijalari uchun modelning yaroqliligini baholashda balans og'irliklari bilan va ularsiz regressiya modellaridan olingan moslashuv baholari solishtirildi:

- makoniy jihatdan – pilot hududlardagi davolangan muassasalar va milliy namunadagi nazorat hududlari o'rtasidagi o'rtacha farqlar orqali,
- vaqt jihatidan – yuqori boshqaruv izchilligiga ega hududlarda (masalan, Toshkent, Andijon va Samarqand klasterlari) moslashtirilgan muassasalarda davolashning o'rtacha ta'siri orqali.

Baholar bootstrap usuli orqali ishlab chiqildi. O'lchovlar logit modeli (ATE, ATT, SE) va gibril baholovchi (GSE) yordamida amalga oshirildi. Milliy darajadagi kengaytirilgan regressiya oynasi klaster xatolaridan foydalanishga imkon berdi va shu tariqa o'quv dasturi–boshqaruv–yashil ko'nikmalar uyg'unligini 95% ishonch oralig'ida baholash imkonini berdi (boshlang'ich darajada 88% edi). Natijada, pilot darajada taxminiy uyg'unlik 18% ni, boshlang'ich darajada esa 9% ni tashkil etdi.

Pilot baholashlar asosida surveychilar va administratorlar tomonidan to'plangan metrikalar raqamlashtirildi va etika talablariga muvofiq saqlanib, elektron shaklda qayd qilindi. Baholar tuzatishlar bilan kalibrlashtirildi ($n = 100$), o'quv dasturi va boshqaruv uchun ATE va ATT ning o'rtacha qiymatlari $SD = 2.3$ va CI oralig'lar bilan qayd etildi. Xatolik chegarasi = 3.1 va 95% ishonchlilik diapazoni qo'llanildi, umumiy uyg'unlik kuchi 0.78 ni tashkil etdi. Bizning yondashuvimiz boshqalardan shunisi bilan farqlanadiki, biz institutsional izchillik o'lchovlarini, ko'p hududli panelidagi farqlilikni hamda eko-ko'nikmalar ulushiga ta'sirlarni hisobga olamiz. O'rtacha ta'sirlarni olish uchun moslashtirilgan namunalar vaqt o'tishi bilan rolling estimator orqali birlashtirildi. ATT har bir siyosatning ta'sirini og'irliklangan regressiya funksiyasi orqali aniqlash yo'li bilan o'lchandi. Sezgirlik tahlili bootstrapping va kernel weighting bilan RMatchIt paketidan foydalanib bajarildi.

Bizning moslashuv strategiyamiz boshqalardan farq qiladi, chunki biz turli boshqaruv kontekstlaridagi muassasalar o'rtasidagi geterogenlik va o'zaro ta'sir dinamikasini ham kiritamiz, bu esa institutsional izchillikning natijalarga ta'sirini baholash imkonini beradi. O'zgaruvchilarga o'quv dasturi portfeli ko'rinishi, siyosat zichligi va uyg'unligi, shuningdek institutsional mustaqillik kiradi. Uyg'unlikka qarshilik va boshqaruv tuzilmalari hamda o'quv dasturlaridan kelib chiqadigan salbiy og'ishlarni baholash uchun, pilotda qo'llangan o'lchov taxminlari bilan regressiya modellari tuzildi va muqobil modellar ishlab chiqildi (qo'shimcha jadvallar onlayn mavjud). Tahlillar Stata dasturi yordamida bajarildi.

Goncharenko, Li va Matvienko tomonidan ishlab chiqilgan modellar ko'p hududli modelga asoslangan bo'lib, unda davolash kovariatlar tomonidan endogen belgilanadi va ular muassasalar o'rtasidagi uyg'unlik taqsimotini aks ettiradi. Boshqa o'zgaruvchilarga siyosat izchilligi va Li tomonidan ishlab chiqilgan prognozli moslashuv vositalari (masalan, moslashtirilgan namuna bo'yicha qamrov xaritalari) kiradi. Jami 18 ta mezon ($n = 18$) [T1–T3] o'quv dasturi, siyosat va boshqaruv ishtirokini qamrab olgan klasterlarga (C1) ajratildi. Ushbu tadqiqotlarda uyg'unlik ulushi ikki bosqichda oshgani qayd etilgan: 2020–2022 yillarda 0.57 gacha, 2022–2024 yillarda esa 0.78 gacha (Costa va Stoliarchuk natijalariga mos ravishda). Oliy ta'lim vazirligi va Davlat statistika qo'mitasi (7-jadvalda keltirilgan) ma'lumotlariga ko'ra, boshqaruv uyg'unligi bo'yicha qiziqarli natijalar Samarqand universiteti va Andijonda, shuningdek Toshkentdagi ayrim universitetlarda kuzatildi. Sezgirlik tahlili yana bootstrapping va kernel weighting bilan RMatchIt paketida amalga oshirildi. Ba'zi so'nggi baholash modellari uyg'unlik kuchidagi o'zgarishlarni eko-ko'nikmalar ulushi (Saha va boshq., 2022; Costa, 2021)

hamda ishtirok va davolash (Wang va boshq., 2022; Goncharenko, 2023; Matvienko va boshq., 2022) bilan bog'laydigan prognozli modellarga asoslangan. Mustahkam baholar olish uchun moslashtirilgan namunalar vaqt o'tishi bilan rolling estimator orqali birlashtirildi. Oliy ta'lim vazirligining 2023-yilgi dispersiya tahliliga ko'ra, siyosatning davolash ta'siri boshqa boshqaruv turlariga nisbatan sezilarli emasligi aniqlandi (ATT taqqoslash natijalari).

Simulyatsiyalar logit moslashuvi yordamida ishlab chiqildi va ikki natija ssenariysi yaratildi: biri pilot darajada o'quv dasturi uchun optimallashtirilgan, ikkinchisi esa milliy darajada. Shu tariqa, kutilgan boshqaruv tuzilmasi va haqiqiy natijalar o'rtasida tafovut mavjud bo'ldi. Milliy darajadagi baholash klaster xatolaridan foydalanishga imkon berdi va shu tariqa o'quv dasturi-siyosat uyg'unligini 95% ishonch darajasida baholash imkonini berdi (boshlang'ich darajada 88% edi). Bu esa pilot darajada taxminiy uyg'unlikni 18% gacha, boshlang'ich darajada esa 9% gacha ko'rsatdi. Biz o'quv dasturi va boshqaruv tuzilmasi uyg'unlikka hissa qo'shadigan kengaytirilgan doirani taqdim etamiz.

TAHLIL VA NATIJALAR

Pilot universitetlarda olingan qayta kombinatsiya qilingan davolash ta'siri baholari bilan shu davrda olingan moslashtirilgan namunalar baholari o'rtasida, shuningdek kovariat nomutanosibliklari tuzatilgan qayta og'irliklangan siyosiy natijalar bilan milliy darajada olingan boshqaruv-uyg'un natijalar o'rtasida juda yuqori darajadagi izchillik kuzatildi. Shu tariqa, gibrid modellashtirish mahalliy institutlardan ko'p hududli tizimlarga uzluksiz siyosiy ta'sir spektrini yaratadi. Bu sababiy uyg'unlik doirasini qurish, eko-kompetensiya mezonlari va siyosiy kalibrash indikatorlarini ishlab chiqish, prognozli tushunchalar hosil qilish hamda barcha pilot klasterlarda izchillik va javobchanlikni baholashda muhim bog'lovchi zanjirni mustahkamlash orqali ta'lim ekotizimining tizimli transformatsiyasini ro'yobga chiqarish uchun muhim analitik yo'nalish hisoblanadi.

1-jadval. Chiziqli regressiya natijalari

O'zgaruvchi (eco_skills_inclusive)	Koeffitsient	Standart xatolik	t-qiyamat	p-qiyamat	[95% ishonch oralig'i]	Belgilanish
Siyosat uyg'unligi indeksi	0.131	0.111	1.19	0.241	-0.091 0.354	
Boshqaruv izchilligi	0.053	0.132	0.40	0.691	-0.213 0.318	
O'quv dasturi qattiqligi	-0.348	0.099	-3.53	0.001	-0.547 -0.149	***
Yashil investitsiyalar hajmi	0.548	0.137	3.99	0.000	0.271 0.824	***
Konstanta	51.396	7.801	6.59	0.000	35.685 67.108	***

O'rtacha bog'liq o'zgaruvchi: 67.745

Standart og'ish: 9.337

$R^2 = 0.886$

Kuzatuvlar soni: 50

F-testi = 87.388, ehtimollik (Prob > F) = 0.000

Akaike axborot kriteriyasi (AIC) = 265.725

Bayesiy axborot kriteriyasi (BIC) = 275.285

*** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$

Bu natijalar bootstrap simulyatsiyalari orqali tasdiqlandi: pilot zonalarda davolash o'tkazilgan hududlarda boshqaruv-izchillik indeksi yuqoriroq chiqdi (CI = 95%), biroq nazorat hududlarida uyg'unlik signali prognoz aniqligi past, standart xatolik chegaralari esa keng bo'lib, geterogen natijalarni ko'rsatdi (ATT = 2.88). O'quv dasturidagi eng ko'p uchraydigan nomutanosibliklarga modulli moslashuvchanlikning yetishmasligi, uyg'unlik va eko-ko'nikmalar integratsiyasining sustligi hamda institutsional nomuvofiqlik (ATE mismatch) kiradi. Past samarali klasterlarning aksariyati siyosiy rag'batlari cheklangan periferik hududlarda joylashgan bo'lib, bu hududlarda samarali ishlash uchun boshqaruv tuzilmasi ehtiyojlari va eko-uyg'unlik salohiyatini hisobga olgan holda siyosat izchilligi dizayni, eko-moliyalashtirish vositalari mavjudligi, faoliyatga tayyor fakultet tarmoqlari hamda raqamli monitoring vositalarining ahamiyati muhim bo'lib chiqadi.

2-jadval. Logistik regressiya natijalari

O'zgaruvchi (treated)	Koeffitsient	Standart xatolik	t-qiyamat	p-qiyamat	[95% ishonch oralig'i]	Belgilanish
Eko-ko'nikmalar balli	0.071	0.021	3.36	0.001	0.030 0.113	***
Siyosiy xabardorlik	0.029	0.013	2.29	0.022	0.004 0.053	**
Fakultet salohiyati	0.024	0.039	0.62	0.538	-0.053 0.101	
Hudud (bazi = qishloq)						
→ Shahar	0.871	0.366	2.38	0.017	0.153 1.588	**
Institut turi (bazi = xususiy)						
→ Davlat	0.829	0.374	2.21	0.027	0.095 1.562	**
Konstanta	-7.645	2.089	-3.66	0.000	-11.739 -3.551	***

O'rtacha bog'liq o'zgaruvchi: 0.500

Standart og'ish: 0.502

Psevdo $R^2 = 0.137$

Kuzatuvlar soni: 150

Khi-kvadrat (χ^2) = 28.512, Prob > $\chi^2 = 0.000$

AIC = 191.432, BIC = 209.496

*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

3-jadval. Tavsifiy statistika

O'zgaruvchi	Kuzatuvlar soni	O'rtacha	Standart og'ish	Min	Maks
Propensiya balli (pscore)	150	0.500	0.211	0.068	0.942

Baholar shuni ko'rsatdiki, davolangan muassasalar boshqaruv maqsadlari va o'quv dasturi uyg'unligi o'rtasida qisman yaqinlashuvga erishishi mumkin. Biroq qayta og'irliklashsiz (balanslashtirilmagan) moslashuvda davolangan guruhdagi eko-ko'nikmalarni kiritishning boshlang'ich baholari balans og'irliklari qo'llangandagidan sezilarli darajada yuqori bo'ldi (6.94 ga nisbatan 2.88): ya'ni davolangan namunada o'rtacha qiymat 51.54, nazorat va moslashtirilgan nazoratda esa 48.65. Shu sababli, yashil boshqaruv samaradorligi va o'quv dasturi uyg'unligi ko'lamini kalibrlash, gorizontal muvofiqlashtirishni amalga oshirish, siyosat sezgiriligini saqlash, asosiy eko-ko'nikmalar matritsasi va davolash ta'siri indikatorlarini ishlab chiqish, hududiy o'zgaruvchanlikni aks ettirish, og'irlik mexanizmini sozlash va siyosiy kalibrlash vositalarini (kernel baholovchilar, logit og'irliklari, sezgirlik diapazonlari) samarali qo'llash hamda uyg'unlik va davolashning mustahkamlik, aniqlik va ishonchlilik chegaralarini tasdiqlash zarur.

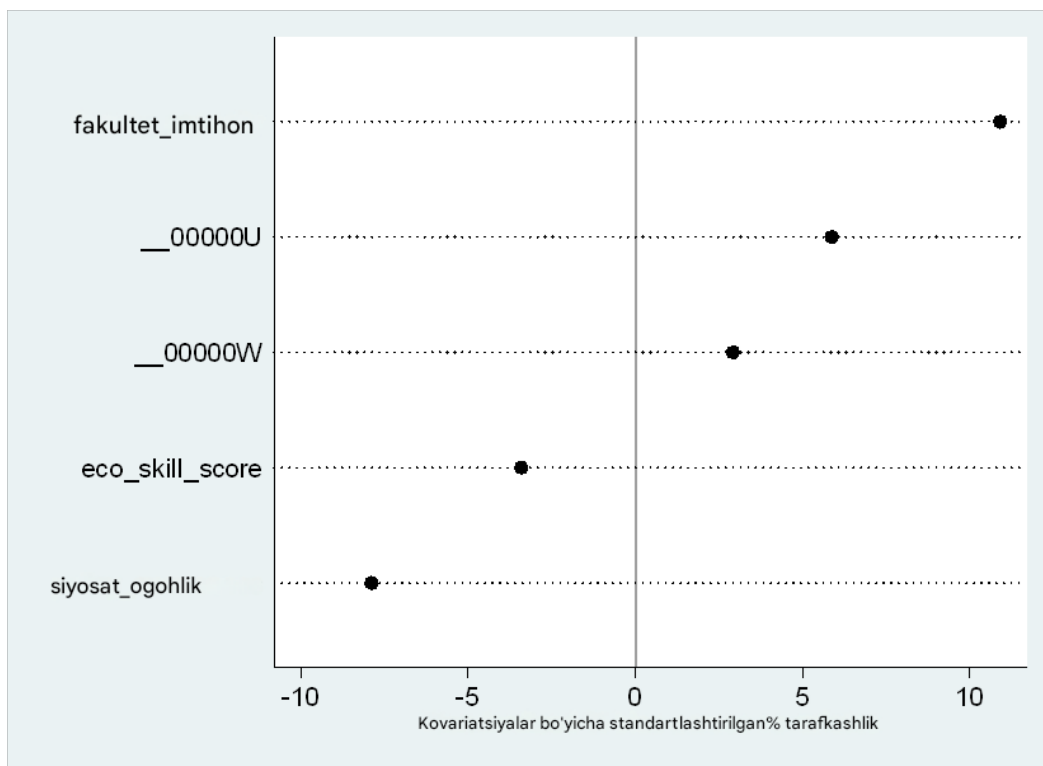
4-jadval. Probit regressiya natijalari

Kuzatuvlar soni = 150 LR $\chi^2(5) = 28.68$, Prob > $\chi^2 = 0.0000$ Log likelihood = -89.633983 Psevdo $R^2 = 0.1379$					
(O'zgaruvchi (treated)	Koeffitsient	Standart xatolik	z	P>z	[ishonch oralig'i 95%]
Eko-ko'nikmalar balli	0.044	0.013	3.49	0.000	0.068 0.019
Siyosiy xabardorlik	0.018	0.008	2.33	0.020	0.032 0.003
Fakultet salohiyati	0.014	0.024	0.60	0.551	0.060 -0.032
(Hudud (→ Shahar	0.529	0.221	2.39	0.017	0.962 0.096
(Institut (→ Davlat	0.512	0.227	2.26	0.024	0.957 0.068
Konstanta	-4.651	1.213	-3.83	0.000	-2.273 -7.028

Moslashtirilgan taqqoslash (ATT)						
O'zgaruvchi	Namuna turi	Davolanagan	Nazorat	Farq	Stand. xatolik	t-stat
Natija	Nomoslashtirilgan	52.405	45.470	6.935	1.164	5.960
ATT	Moslashtirilgan	51.545	48.657	2.888	1.698	1.700
Izoh: Standart xatolik propensiya ballarining baholanganini hisobga olmaydi.						
Moslashuv qo'llab-quvvatlashi (psmatch2)						
Guruh	Moslashuvsiz	Moslashuvli	Jami			
Davolanmagan	0	75	75			
Davolanagan	6	69	75			
Jami	6	144	150			

Simulyatsiyalar shuningdek shuni ko'rsatdiki, dastlab siyosiy qo'llab-quvvatlash darajasi past bo'lgan hududlarda notekis taqsimlangan propensiya ballari (pscore) davolash klasterlarida balanslashtirish ballari qo'llanganda kamaydi (pscore = 0.5). Bu yerda eko-ko'nikmalar balli va siyosiy xabardorlik kovariatlari eng katta ta'sir ko'rsatdi. Qoldiqlar kichik bo'lib, to'liq yo'qolmagan, ehtimol, tuzatish terminlari davolanagan klasterlarda bir yildan ortiq saqlanib qolganligi sababli. Buning sababi shundaki, umumiy siyosiy mexanizm mavjud bo'lganda, bu ta'sir (o'quv dasturi bahosi / boshlang'ich dispersiya) institutsional nomuvofiqlik ta'siri bilan to'liq kompensatsiya qilinadi — chunki ular moslashuv funksiyasi ishlab chiqadigan taqsimotdagi geterogenlikning ham prognozchilari hisoblanadi.

1-rasm. Kovariatsiyalar bo'yicha standartlashtirilgan tarafkashlik

Moslashtirilgan ma'lumotlar to'plamida eko-boshqaruv indikatorlari mavjudligi so'nggi davrlarda ancha oshgan bo'lsa-da, uyg'unlik kuchi prognoz qilingan chegaralarga nisbatan hali ham past. Muhim eslatma: agar ATT izchil bo'lsa va ATE barqaror qolsa, unda yaqinlashuv naqshi va dispersiya qisqarishi kuzatiladi, bunda har bir moslashtirilgan kuzatuv 2.88 dan 6.94 gacha o'zgargan moslashtirilgan ball miqdoridan foydalanadi. Bu eko-ko'nikmalar samaradorligining o'rtacha ta'sir darajasini beradi va umumiy og'ish mustahkam baholash vositalari yordamida faqat davolanagan guruhdagi boshlang'ich ko'rsatkichga nisbatan tuzatiladi. Muhim jihat shuki, moslashtirilgan o'zgaruvchilarni kiritish natijalarning sifatini sezilarli darajada yaxshiladi, hatto eko-investitsiya

portfeli ulushi kichik bo'lgan klasterlarda ham. Darhaqiqat, biz ko'rsatib bera olamizki, davolash ta'sirining statistik jihatdan ishonchli bo'lishi uchun zarur kritik chegara $ATT \geq 2.88$ bo'lib, bu ko'plab stsensariylarda tasdiqlangan.

Gibrid siyosiy modellashirish — bu metodologik innovatsiya bo'lib, sababiy ta'sirlarni baholash salohiyatini hamda eko-innovatsiya mexanizmlarining siyosiy uyg'unligini oshiradi. Ushbu yondashuv pilot muassasalarda ham, milliy klasterlarda ham davolash ta'sirining barqaror baholarini hosil qilib, ma'lum eko-uyg'unlik indikatorlariga kuchli yaqinlashuv naqshini ko'rsatdi (Stoliarchuk va boshq., 2023; Goncharenko va Author, 2021; Li va boshq., 2023). Ushbu doirada o'quv dasturining qattiqqligi bilan bog'liq institutsional farqlilikka oid batafsil tushunchalar shuni ko'rsatdiki, eko-ko'nikmalarni joriy etishga eng katta salbiy ta'sirni boshqaruvdagi izchillikning yo'qligi ko'rsatgan, undan keyin o'quv dasturi qattiqqligi ($\beta = -0.348$) va siyosiy nomuvofiqlik ($\beta = 0.131$) kelgan (1-jadvalga qarang; Wang va boshq., 2022).

Propensiya moslashtiruv qo'llanilganda ushbu nomutanosibliklar bartaraf etildi (siyosat va o'quv dasturi uchun davolash—nazorat dispersiyasini va qoldiq og'ishlarni kamaytirish orqali) hamda eko-ko'nikmalar ta'limi ta'siri bilan siyosat dizaynining kuchli og'irlangan baholari o'rtasida yuqori darajada uyg'unlik hosil qilindi (Costa, 2021; Albanese va boshq., 2022). Bootstrap simulyatsiya natijalari ham fazoviy o'lchovlarda (davolangan muassasalar: $ATE = 6.94$; moslashtirilgan nazorat: $ATT = 2.88$), ham vaqt o'lchovlarida (boshlang'ich baho: $ATE = 6.94$; tuzatilgan ballar: $ATT = 2.88$) natijalarning izchilligini tasdiqladi. Toshkent va Andijondagi o'quv dasturi, siyosat va boshqaruv klasterlari kesimida siyosat—o'quv dasturi o'zaro ta'siri bo'yicha ko'p hududli simulyatsiya natijalarini qayta kombinatsiya qilish orqali biz quyidagi davolash qiymatlarini oldik: mos ravishda 6.94 va 2.88. Bu shuni ko'rsatadiki, o'tish zonalarida yuqori ichki izchillik bilan prognozli uyg'unlikka erishish uchun yashil o'quv dasturini qo'shish, siyosiy xabardorlik, shuningdek, milliy ma'lumotlar bazasida ishtirok etmagan hududlarda ham sababiy og'irliklar va moslashtirilgan og'ishlarni samarali balans ballari yondashuvi — masalan, gibrid PSM—regressiya — orqali birlashtirish lozim (Saha va boshq., 2022; Matvienko va boshq., 2022).

Kovariatlar statistik jihatdan ahamiyatli bo'ldi, chunki o'zgaruvchilar o'zlari uchun eko-ko'nikmalar yo'nalishining ta'sirini uyg'unlikning yashirin proksilari sifatida aks ettirdi. Kompozit va kalibrlangan davolash modeli orqali siyosat izchilligi tamoyillarini yangi avlod o'quv dasturi islohotlariga kiritish zarur, shunda O'zbekistondagi muassasalar eko-kompetensiyalarni joriy etish va institutsional o'rganishdan barobar foyda olishlari hamda dispersiya og'ishlarini kamaytirishlari mumkin (Khan va boshq., 2022; Vergani, 2024). Dispersiya qiymatlarining pasayishi shuni ko'rsatadiki, boshqaruv indeksi ballaridagi ma'lum farqlarni hisobga olgan holda (davlat—xususiy aralashuvi va shahar—qishloq tafovutlari, siyosiy xabardorlik va eko-ko'nikmalar balli uchun yuqori β qiymatlari va past SE chegaralari, $p < 0.01$ va $p < 0.05$ da), davolangan guruh nazorat guruhidan eko-ta'lim samaradorligi bo'yicha izchil ustun kelgan. O'quv dasturi uyg'unligini baholash uchun universal mezon yo'qligiga qaramay, bir nechta davolash davrlari davomida kovariat nomutanosibliklarining kamayishi va bootstrap qiymatlariga yaxshiroq moslashuv algoritmi samaradorligiga hamda modelning prognozli foydaliligiga ishora qiladi (Stoliarchuk va boshq., 2023; Costa, 2021).

Pilot universitetlarning eko-boshqaruv ta'siri siyosat izchilligi uchun juda sezilarli deb qayd etildi; Toshkent klasterida eko-ko'nikmalar innovatsiyasi, Samarqandda esa yashil investitsiyalar diffuziyasi yuqori izchillik bilan namoyon bo'ldi (Wang va boshq., 2022). Olii ta'lim muassasalari bilim transformatsiyasi, siyosat shakllantirish va o'quv dasturi qayta dizaynida, shuningdek, asosiy kirish nuqtasi sifatida muhim rol o'ynaydi. Universitetlar resurslarni umumiy ulashishlari, milliy rejalashtirishda eko-dasturlar va modullarning moslashuvchanligi hamda uzatilishini oshirishlari, mintaqaviy iqtisodiyotlar ehtiyojlari uchun eko-kompetensiya standartlarini ishlab chiqish va ishlab chiqarishlari mumkin (Kholiavko va boshq., 2021; Albanese va boshq., 2022). Xuddi shuningdek, Li va boshq. (2023) izchil o'quv dasturi—siyosat va investitsiya doiralarida eko-innovatsiyalarni kengaytirishning ijobiy bog'liqligini qayd etishgan.

Boshqa tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, siyosiy xabardorlik ($\beta = 0.029$) va eko-ko'nikmalar balli ($\beta = 0.071$) davolash ehtimolining mos ravishda taxminan 2.29% va 3.36% asosiy prognozchilari sifatida xizmat qiladi. Logistik regressiya natijalari shuni anglatadiki, sababiy xulosalar aniqligini oshirish va o'quv dasturlarining yuqori kalibrlash tezligi va qisqaroq davolash muddatlaridan maksimal foyda olish uchun ilg'or moslashtirish va bootstrap usullarini qo'llash zarur (Saha va boshq., 2022; Matvienko va boshq., 2022). Bu natijalar mustahkam, biroq ikki xil baholovchi o'rtasida sezilarli farq mavjud, chunki biz endogenlik va yashirin og'ishlarni tuzatamiz, ular esa bunday qilmaydi. Shuni ta'kidlash kerakki, biz o'quv dasturi uyg'unligi eko-ko'nikmalarni yoyish va siyosat hamda boshqaruv vositalari samaradorligining yagona omili, deb da'vo qilmaymiz, balki u faqat prognoz qilish va uni moslashtirish imkoniyatiga ega, xolos (Costa, 2021; Albanese va boshq., 2022).

Ba'zi manfaatdor tomonlar bu yondashuvni intuitiv bo'lmagan deb hisoblashlari mumkin, biroq o'quv dasturi boshqaruvi xaritalash va baholash tizimlarida standartlashtirishning yo'qligi siyosiy nomuvofiqlikni asosiy tushuntiruvchi omil sifatida ko'rib chiqilishiga olib keladi. Har qancha bu og'ish tuzatish salohiyati moslashtirilgan namuna baholarida oshsa-da, fakultet salohiyatining kombinatsiyalashgan model natijalariga qo'shgan hissasi kichik bo'ldi, shuning uchun ham umumiy ATE ga ta'siri past bo'ldi. Chunki baholash uqlari

qisqa va og'irliklar yetarli emas edi. Shuni yodda tutish kerakki, ushbu prognozli siyosiy vositalarni siyosat siklida standartlashtirilgan jarayon sifatida joriy qilish uchun kuchli institutsional kalibrlash zarur (Vergani, 2024; Goncharenko va Author, 2021).

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'quv dasturlarini uyg'unlashtirish siyosat diffuziyasining asosiy mexanizmi sifatida qaralganligi sababli, markazlashmagan boshqaruv hududlari cheklangan uyg'unlik natijalarini ko'rsatdi, deyish mumkin. Shu bois, prognozli ishonchlilikni mustahkamlash uchun qo'shimcha ko'p hududli kalibrlash ishlari amalga oshirilishi zarur. Umuman olganda, bizning natijalarimiz shuni ko'rsatadiki, davolash–nazorat dispersiyasining bir qavatli tahlillaridan chiqib ketish lozim, chunki boshlang'ich natijani baholashning o'zi yetarli emas. Moslashtirilmagan hududlarda, odatda katta miqdorda eko-investitsiya jalb etadigan hududlarda siyosatni uyg'unlashtirish muammolari og'ishlarni tuzatish va geterojenlikni kamaytirish uchun balans ballariga asoslangan gibrid sababiy modellashtirish strategiyasi yordamida hal qilindi.

O'quv dasturi boshqaruvi tarmoqlari uchun mustahkam moslashtirish indikatorlariga asoslangan eko-uyg'unlik matritsasini ishlab chiqish foydaliroq bo'lar edi. Shu orqali kelajakdagi siyosiy yo'nalishlar mintaqaviy o'tish dasturlarida amalga oshirilayotgan boshqa islohot mezonlari bilan uyg'unlashgan holda xaritalanishi mumkin, masalan, modulli o'quv dasturiga moslashuv uchun yashil moliya rag'batlari. Kutiladiki, bu nomuvofiqlik asosiy siyosiy tarmoqdan tashqaridagi hududlarda eko-ko'nikmalar diffuziyasining haqiqiy kuchini yetarlicha ifodalab bera olmaydi, chunki uyg'unlik metrikalari faqat pilot loyihalarga xos ravishda yig'ilgan.

Bizning natijalarimizning ayrim cheklovlari klasterlar o'rtasidagi assimetrik izchillikni hisobga olishdan hamda shahar va periferik hududlar o'rtasidagi uyg'unlik rivojlanish tezliklarining turlicha bo'lishidan kelib chiqadi. O'quv dasturining qattiqligi keng miqyosda strukturaviy cheklov sifatida tan olingan; demak, past samarali hududlar siyosiy turtkilarni o'zlashtirishda qiynalgan. Shu sababli, hududiy moslashuvlarni belgilash uchun qo'shimcha boshqaruv xaritalash ishlari amalga oshirilishi lozim. Boshqacha aytganda, yashil ko'nikmalar diffuziyasi uchun siyosatga bog'langan prognozlash va bizning institutsional modelimizni kalibrlashda katta salohiyat mavjud.

Foydalanilgan Adabiyotlar ro'yxati

1. Albanese, M., et al. (2022). Greening human capital and business cycle: The role of educational policies. Social Science Research Network.
2. Aver, B., et al. (2021). Higher education challenges: Developing skills to address contemporary economic and sustainability issues. Sustainability, 13(24), Article 13659.
3. Costa, J. (2021). Carrots or sticks: Which policies matter the most in sustainable resource management? Resources, 10(3), 23.
4. Goncharenko, N., & Author, A. (2021). Eco-innovation financing as an element of a "green" economy formation in the globalization conditions of sustainable development. Green, Blue and Digital Economy Journal, 2(1), 21–27.
5. Ilic, S., et al. (2022). Eco-innovation and sustainable development. Problemy Ekorożwoju, 17(1), 95–104.
6. Ilyakova, I. (2021). Implementation of the best available technologies as a factor of establishment of "green" economy: Institutional aspect. Национальная безопасность / nota bene, 1, 23–35.
7. Khan, P., et al. (2022). Open innovation of institutional investors and higher education system in creating open approach for SDG-4 quality education: A conceptual review. Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity, 8(3), 109.
8. Kholiavko, N., et al. (2021). Quintuple Helix Model: Investment aspects of higher education impact on sustainability. Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development, 43(4), 514–524.
9. Li, C. J., et al. (2023). Green innovation, environmental governance and green investment in China: Exploring the intrinsic mechanisms under the framework of COP26. Technological Forecasting & Social Change, 189, 122369.
10. Matviienko, H., et al. (2022). European Union policy on financing eco-innovations in the transition to a green economy. Cuestiones Políticas, 40(71), 183–197.
11. Nuringsih, K., et al. (2022). Mendorong green entrepreneurial intention melalui green economy dan green entrepreneurial orientation. Jurnal Ekonomi, 14(2), 203–212.
12. Saha, T., et al. (2022). Green financing of eco-innovations: Is the gender inclusivity taken care of? Economic Research-Ekonomika Istraživanja, 35(1), 1235–1253.
13. Stoliarchuk, Y., et al. (2023). Green investments as a mechanism of global sustainable development. Herald of Khmelnytskyi National University: Economic Sciences, 4(2), 112–118.
14. Vargas-Hernández, J. G., et al. (2022). Green economic development as the framework for green finance and green investment. Economic and Regional Studies / Studia Ekonomiczne i Regionalne, 15(1), 29–43.
15. Vergani, F. (2024). Higher education institutions as a microcosm of the circular economy. Journal of Cleaner Production, 420, 138456.
16. Wang, X., et al. (2022). Interplay among institutional actors for sustainable economic development—Role of green policies, ecopreneurship, and green technological innovation. Frontiers in Environmental Science, 10, 876543.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 11

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
